

NEW YORK ALDATU ZUEN **ELURTEA**

Nagore Irazustabarrena
Uranga

@irazustabarrena

New York, 1888ko martxoaren 11tik 14ra. Elur-bisuts ikaragarriak ezustean harrapatu zuen hiria. Izan ere, bizpahiru egun lehenago bertakoak udaberri aurreratuak ekarritako tenperatura epelez gozaten hasiak ziren.

Egun horietan metro eta erdiko elur geruzak inkomunikatuta utzi zuen Manhattan. Brooklyneko zubi berria berehala itxi zuten eta ferryek ez zuten zerbitzurik eman; New Jerseytik Hudson ibaiko ur izoztuen gainean oinez abiatutako gutxi batzuek soilik lortu zuten uhartera iristea. 130 km/h-ko haizeek egoera okertu zuten, besteak beste hiriko kaleetako elektrizitate eta telefono hari amarauna botata. Asteak behar izan zituen hiriak bere onera etortzeko. New Yorkeko suhiltzaileen arabera, piztutako suteek garaiko 25 milioi dolarreko galera eragin zuten; orotara izandako kalte materialak ezin izan zituzten kalkulatu. Inguru osoan 400 hildako izan ziren, erdia New Yorken.

Atertu baino lehen eta, beraz, benetako ondorioak jakin baino lehen ere, martxoaren 13an, *The New York Times* egunkariak "hiriak ezagutu duen ekaitzik larriena" zela esan zuen. Komunikabideak gogor kritikatu zituen hiriko azpiegiturak, baita irtenbidea eman ere: "Zirkulazio oso azkarra ahalbidetuko duen eta ekaitzek etengo ez duten garraio-sistema planifikatu eta eraiki

Ezkerrean, elurrak hartutako altuera erakusten duen irudia. Eskuinean, hari elektriko izoztuak, haize bolada bortitz batek noiz botako zain. Elurteak goitik behera aldatu zituen New Yorkeko garraio eta elektrizitate sistemak.

MCNY

behar da lehenbailehen, eta hari elektriko guztiak (telegrafoarenak, telefonorenak, suteen aurkako alarmenak eta argiteriarenak) lurpean jarri behar dira atzerapenik gabe".

Ekaitza amaituta, udalak lurpeko tren sistema eraikitzeko plana diseinatzearekin zion. Plana 1894an osatu zuten eta 1900. urtean hasi ziren New Yorkeko metroa eraikitzen. Ordurako, egunkariaren aholkua aintzat hartuta, hariteria lur azpian sartuta zegoen.

Martxoaren 13an, egun berean, beraz, hiriko beste agerkari batek, *New York Sun*-ek ere bisutsa zuen hizpide, baina beste ikuspegi batetik: "Bizibidea lortzeko kanpoan lan egiten duten emakume gutxi lortu dute lantokira iristea. Ziur aski, gonazpikoen historia osoan

ez da sekula hain agerian geratu jantzi horien diseinatzailearen artaburukeria". Eta soineko luze, astun, deserosoen erabiltzaileen hainbat testigantza jasotzen zituen: emakume batek zioen gonak gerri parean jasota lortu zuela lantokira iristea; beste batek, etxadi erdia ibili eta etxera itzuli behar izan zuela; hirugarren bat kalean erreskatatu behar izan zuten, gonazpiko hezeak izotzarekin bat eginda, ez atzera ez aurrera geratu ondoren.

Ziurrenik *Sunek* ez zuen *Timesek* adinako eraginik izan, eta beste faktore askok eragin zuten 1890eko hamarkadan soineko eta gona labur eta erosoagoen moda nagusitzea. Baina elurte hark, trenetaz eta kableez gain, gonazpikoak lurperatzen ere lagundu zuen. ■

Ondare historikoa suntsitzearen mozkinak

Zergatik ari da Estatu Islamiarra (EI) Siria eta Irakeko Antzinaroko ondarea lehertzen? Hauxe da Joanna Farchakh arkeologo libanoar-frantziarraren erantzuna: Elk nazioarteko eroslearen artean eskaera handia duten objektuak saltzen ditu, estatuak, harrizko aurpegiak eta freskoak. Dirua jaso, piezak entregatu eta artelanak zeuden eraikinak lehe-

rrarazten ditu; horrela, arpilatzearen frogak suntsitzen ditu.

Ondare arkeologikoa makineria astunaz eta oso azkar suntsitzen hasi ziren. Orain askoz mantoago ari dira. "Hutsegiteetatik ikasi zuten", Farchakhen esanetan, "suntsitzeak zenbat eta luzeago jo, orduan eta gehiago igoko dira prezioak nazioarteko merkatuetan". Hala, EI milaka milioi dolar

lortzen ari da antzinako ondarea saldu eta nazioarteko erosleak gogo onez ari dira arpilatutakoa erosten. Elk, poltsikoak betetzeaz gain, memoria suntsitu nahi omen du eta, bide batez, suntsiketaren dramatizazioa saltzen digu. Mendebaldean sumindu egiten da suntsiketaren irudiak ikustean, eta, bitartean, "Palmirako piezak dagoeneko Londresen daude salgai". ■